

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

О. М. Щербініна

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРТЕПІАННОЇ МУЗИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ
Г. САСЬКО "МОЗАЇКА"**

Методичні рекомендації

Ніжин
2018

УДК 78.07
Щ 64

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол №10 від 02.05.2018 р.

Рецензенти:

Шумський О. М. – народний артист України, професор, завідувач кафедри інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Паньків Л. І. – доцент кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук

Щербініна О. М.

.Щ 64 Інтерпретація фортепіанної музики для дітей Г. Сасько "Мозаїка" : метод. рек. / О. М. Щербініна. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. – 34 с.

Матеріали методичних рекомендацій складають підґрунтя для вивчення української фортепіанної музики для дітей, зокрема циклу Г. Саська "Мозаїка". Методично-виконавські рекомендації стосовно вивчення п'єс збірки подано крізь призму визначення художньо-виховного потенціалу музики "Мозаїки" і спрямовано на формування музично-виконавського та педагогічного досвіду музиканта.

Мета даних рекомендацій – розкрити високу художню цінність циклу Г. Саська, обґрунтувати його значимість в історії розвитку дитячого фортепіанного циклу, а також допомогти викладачам і учням осягнути образний зміст, своєрідність музичної мови Г. Саська, сприяти глибокому розумінню та виразному виконанню творів "Мозаїки".

Для студентів, магістрів та викладачів мистецьких факультетів вищих навчальних закладів, а також вчителів музичних та загальноосвітніх шкіл.

УДК 78.07

© О. М. Щербініна, 2018

© НДУ ім. М. Гоголя, 2018

ЗМІСТ

Передмова	4
Методичний аналіз творів циклу "Мозаїка"	6
Про життєвий і творчий шлях Геннадія Саська	31
Словник термінів.....	33
Список рекомендованої літератури.....	34

ПЕРЕДМОВА

Практика освітньої діяльності доводить значимість самостійного пошуку ціннісних сенсів. Ключовим завданням у цьому процесі є виховання досвіду інтерпретації музичного смислу. Важливим етапом формування навичок оволодіння багатством музичної культури вважається вивчення дитячої музики. Безперечно цінність для набуття умінь сприйняття та інтерпретації змісту музичних творів складають фортепіанні цикли для дітей. Наближеність до світу дитини, образність та дидактична й художня цінність творів зумовили затребуваність даного жанру в педагогічній практиці. Беручи до уваги актуальність питання національного виховання юнацтва, особливої ваги набуває звернення до творчості українських композиторів.

Вирізняючись національною забарвленістю, яскравими образами, різноманітним арсеналом інтонаційно-ладових, метроритмічних, тембральних засобів виразності, цикл Г. Саська "Мозаїка" давно користується заслуженою популярністю в музично-педагогічній практиці. Розвиваючи у дітей естетичні уміння, поважне ставлення до художніх цінностей української музики, емоційну чуйність, здатність співпереживання художнім образам, близьким за інтонаційною природою національному світосприйманню, твори циклу поряд з цим містять значний дидактичний потенціал.

Основний зміст пропонованих методичних рекомендацій присвячено питанням виконання творів циклу. Зазначені автором особливості виконання, пропозиції тих чи інших способів подолання певних труднощів цілковито відповідають жанру даної роботи і носять характер рекомендацій. *Метою* змістовно-виконавського

аналізу творів є спроба привернути увагу педагогів та учнів до найважливіших художніх та дидактичних аспектів музики циклу, а також допомогти зорієнтуватися виконавцям у процесі самостійної роботи над виконавською інтерпретацією.

Методичні рекомендації містять інформацію про автора циклу "Мозаїка" – біографічні дані та важливі творчі здобутки Геннадія Саська. Звернення до цієї інформації буде корисним для створення цілісного уявлення про виконувану музику. Для зручності в Рекомендаціях наводиться словничок музичних термінів, які зустрічаються в нотному тексті циклу. Корисним також буде тематичний список літератури.

МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ ЦИКЛУ "МОЗАЇКА"

Дитячий фортепіанний цикл "Мозаїка" є значним творчим досягненням українського композитора. В 2002 році Г. Сасько був удостоєний премії імені В. Косенка, яка присуджується українським авторам за значні композиторські досягнення в області фортепіанної музики для дітей. Цикл характеризує гармонічне поєднання індивідуального почерку композитора з ясністю і простотою викладу, сполучення жанрового розмаїття та багатства звукової палітри фортепіанної фактури. Наслідуючи кращі традиції європейської й української фортепіанної школи, Г. Сасько крізь призму оригінального авторського стилю відобразив в "Мозаїці" різноманіття навколишнього світу. В назві циклу певною мірою віддзеркалюються ідея фортепіанного альбому – показати світ навколо дитини, розмаїтий внутрішній світ дитині, світ мрій, сподівань та спогадів.

Природне бажання багатьох композиторів (Й.-С. Бах, Р. Шуман, П. Чайковський, К. Дебюссі) присвячувати фортепіанні цикли своїм дітям знайшло відбиття і в циклі "Мозаїка", присвяченому сину композитора Антону Саську. Продовжуючи усталені традиції, що остаточно сформувались в ХІХ столітті, композитор надає програмні назви майже всім п'єсам циклу. Тематика творів охоплює широке коло реалістичних та казкових образів. Це традиційні для дитячої музики казкові теми – "Дідусева казка", "Льодовий палац Снігової королеви", опоетизовані образи природи – "Перший пролісок", "Джерельце", п'єси з вираженням національним забарвленням – "Веснянка", "Східний мотив",

характерними жанровими ознаками – "Арія", "Поліфонічна п'єса", "Поліфонічна фантазія", "Токата".

Відповідно до жанрових традицій, фортепіанний цикл "Мозаїка" складається з мініатюр, різних за характером, інтонаційним складом та образним змістом, яким підпорядковуються всі засоби музичної виразності. Цикл включає твори різного рівня складності. Розташування п'єс циклу за принципом зростання виконавських труднощів дозволяє провести аналогію з "Альбомом для юнацтва" Р. Шумана. Поряд з цим в "Мозаїці" відсутня чітка диференціація творів для виконавців молодшого чи старшого віку, оскільки композитор варіює завдання для юних виконавців, акцентуючи увагу на проблемах звуковидобування, диференціації фактури, технічних та змістовних аспектах. Нерідко нескладні в технічному плані твори потребують глибокого занурення і "недитячої" зосередженості ("Східний мотив") і навпаки, технічно складні п'єси є досить зрозумілими з точки зору образного змісту ("Джерельце").

Проте, багато в чому наслідуючи традиції в галузі фортепіанних циклів для дітей, Г. Сасько тим не менше виділяється своєрідністю, говорячи мовою, пронизаною характерними національними українськими інтонаціями. Цікавим є органічне поєднання національно забарвленого звучання із сучасними музично-виразовими засобами. Незвичний, на перший погляд, складний метроритм зі змінним розміром та поліритмією, політональні, поліладові звучання та дисонансові гармонії, специфічні тембральні ефекти – все це набуває смислу в процесі вдумливої роботи над інтерпретацією п'єс циклу. "Мозаїка".

Перша п'єса збірки "**Синички за вікном**" має програмну назву та вочевидь виражений зображальний характер.

The image shows a musical score for a piece titled "Синички за вікном". The score is written for piano and consists of two systems of staves. The first system starts with the tempo marking "Досить швидко" (Moderato) and the dynamic marking "mf leggiero". The second system includes a dynamic marking "f" and features a key signature change to one flat. The score includes various musical notations such as fingerings (1-5), slurs, and accents.

Незважаючи на простоту фактури і ритму – майже одноголосний виклад тематизму восьмими тривалостями, п'єса містить ряд непростих виконавських завдань. Так, часта зміна розміру потребує концентрації уваги стосовно кількості восьмих в такті, відчуття сильної долі. Особливо важливим це є в 12-му такті, що починається з паузи, та 17-му, що паузою закінчується. Твір непростий і з точки зору інтонаційної структури – ходи на широкі інтервали, зміна напрямку мелодичного руху, розподіл мелодичної лінії між партіями рук – все це потребує швидкої реакції, слухового контролю, гарної координації рухів.

Визначальним виконавським засобом є артикуляція, яка водночас виступає найважливішим зображальним засобом. Саме виразність артикуляційних прийомів має забезпечити дзвінкість і легкість звучання верхнього регістру, гостроту й примхливість ламаного руху мелодичної лінії, терпкість секундових звучань, альтерованих ковзних фігур, що нагадують злетілу пташку. Важливим є пошук яскравого тембрального звучання, що

асоціюється з оперенням синички. В технологічному аспекті головна робота має спрямовуватися на відпрацювання прийому пальцевого стакато (близького до піццикато), диференційованих дотиків відповідно регістрового звучання.

Належачи до творів програмного типу, п'єса "**Льодовий палац Снігової королеви**" асоціюється з конкретним образом і сюжетом.

The image shows a musical score for a piece titled "Ice Palace of the Snow Queen" by Leo. The score is written for piano and is in 2/4 time, marked "Adagio". It begins with a piano (p) dynamic. The score consists of two systems of staves. The first system has a treble clef on the top staff and a bass clef on the bottom staff. The second system also has a treble clef on the top staff and a bass clef on the bottom staff. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and fingerings (5, 7, 3, 8va). The piece is marked with "Leo." and includes a repeat sign with a double asterisk (*).

Важливою частиною роботи над п'єсами програмного типу є ознайомлення з мистецькими творами, пов'язаними з відповідним музичним образом. Здебільшого такими є літературні твори. «Льодовий палац Снігової королеви» перш за все асоціюється з відомим літературним твором всесвітньо відомого датського казкаря Г. Х. Андерсена. Безумовно потужним чинником активізації художньо-образного мислення виконавця стане прочитання та обговорення літературного тексту, у процесі якого слід звернути увагу на опис атмосфери палацу, виділити найбільш виразні метафори та яскраві епітети. Казковість, фантастичність образів зумовлює потребу у забарвленому звучанні.

Пріоритетом в роботі над цим твором має стати прагнення диференціації фактури за тембральним критерієм. Необхідність опанування різних прийомів дотику продиктована сполученням різних звукових комплексів, задіяних у творі. Так, для порожнього звучання кварто-квінтових вертикалей, що складають наче "льодовий" фундамент звучання, потрібна піднята долоня та чіпкі кінцівки пальців. Водночас звуки, позначені крапкою й лігою мають виконуватися як "довге стакато". Важливість диференціації фактурних планів зумовлена звучанням тривалих побудов (4 такти) на одній педалі, що можливо лише при чіткому розмежуванні звукових планів. Корисним в цьому відношенні буде опрацювання тексту по партіям правої та лівої руки, а також вертикальних звучностей, утворених половинними нотами обох рук ("льодовий фундамент"). Цікавий підтекст можна розгледіти в середній частині

твору. Мірне розгойдування в партії лівої руки сполучається з інтонацією чи то дзвонів, чи то годинника, нагадуючи

про плинність часу, безповоротність, вічність. Важливу функцію виконує половинна нота фа-дієз, яка має бути чутною весь такт. Тимчасове пошкваллення руху за рахунок змін ритмічного рисунку невдовзі уповільнюється і знову настає відчуття статичності, споглядання, відчуження. Усвідомлення цих змін сприятиме кращому відчуттю не тільки форми твору, але й винайденню більш виразних виконавських прийомів для втілення звукових образів.

Крізь призму авторського бачення представлений один з найдавніших музичних жанрів в **"Поліфонічній п'єсі"**.

Moderato

33 *p* *espressivo*

37 *mf*

Використовуючи традиційні види розвитку поліфонічної фактури – обернення, ритмічне утискання теми, тональні та регістрові зіставлення – композитор наповнює твір своєрідним інтонаційним змістом, суголосним українським народним розспівам. Саме це визначає важливість роботи над пластичністю звуковедення, звуковою рівністю мелодичної лінії, тембральною диференціацією голосів. Okремо слід звернути увагу на моменти зміни розміру, які не повинні порушувати мірність мелодичного руху і органічно вписуватися в загальний розвиток мелодичної лінії. Цікавим є динамічний план твору, що розгортається за принципом "терасоподібності". Власне сама стилістика мови, пов'язана з народними традиціями, виключає використання дрібної динаміки – на рівні інтонації. Загалом робота над твором відкриває широкі можливості для розвитку тембрально-динамічного слуху, необхідного при виконанні поліфонічних творів.

Яскравим прикладом витонченої романтичної лірики є "Арія".

Цілковито відповідаючи жанровій природі, п'єса представляє складність як з боку емоційної сфери, так і в технологічному аспекті. Простота фактури, інтонаційна напруженість, гострота альтерованих ходів (хроматична спадна інтонація в акомпанементі), мірний рух супроводу та помірний темп – все це потребує зосередженості, занурення в звуковий потік та природності й щирості висловлювання. Нерідко на заваді стають і технологічні проблеми. Так, ускладнення можуть виникнути при виконанні терцій, що не завжди виходять струнко, з більш рельєфним нижнім звуком. Потребують окремого відпрацювання підголоски в партії лівої руки, що утворюють двоголосся. Ретельну роботу над звуковою виразністю необхідно проводити в партії правої руки, наголошуючи на широких інтервальних ходах, які передбачають певне інтонаційне напруження, а також розкрити учневі художній смисл залігованих звуків, пояснити роль вилочок, виставлених композитором. Корисним для пошуку забарвленого звучання буде осмислення прийомів альтерації, що часом несподівано висвітлюють основну мелодію. Не останньою проблемою при виконанні твору є оволодіння тихими звучностями. Лише опанування необхідних прийомів, відточеність всіх елементів

виразових засобів дозволить виконавцеві відтворити природню й невимушену красу тематизму "Арії".

Зовсім інший за характером лірико-поетичний образ представляє композитор в п'єсі "**Перший пролісок**"

The image shows a musical score for a piece titled "Перший пролісок" (First Spring). The score is written for piano and is in 2/4 time. It is marked "Tranquillo" and "Piano". The left hand plays a continuous sixteenth-note accompaniment, while the right hand plays a melodic line with slurs and fingerings. The score is divided into two systems, with measures 1-4 in the first and 5-8 in the second. The first system includes the markings "Piano", "p", "legato", and "Con Acc.". The second system includes the marking "5".

Простий і зрозумілий з точки зору образного змісту, твір є досить непростим для виконавця відносно звукотембральних та технічних завдань. Першочерговою є робота над партією лівою руки – так званим "рухливим фоном". Незважаючи на те, що композитор використовує зручну для піаніста позицію, що забезпечує природне положення лівої руки, нерідко виникає проблема рівного звучання шістнадцятих тривалостей, а іноді прагнення вирівняти ці звуки призводить до перетримування першої шістнадцятої і, як наслідок, виникнення двоголосся, викривлення звучання безперервного звукового потоку. Шлях подолання подібних проблем – це пошук природнього й зручного положення руки (регулювання висоти зап'ясті, зібраності кінцівок пальців), активізація слухового контролю, ставлення до фону як до художнього компоненту твору.

Важливим є співставлення способу артикулювання з глибиною педалі, де орієнтиром має стати прозорість звучання. Якісний, художньо оформлений план в партії лівої руки складає підґрунтя успішного виконання, дозволяючи фантазувати та експериментувати зі звучностями високого регістру в партії правої руки. Водночас саме висока теситура, де звуки фортепіано не достатньо протяжні, потребує артикуляції, здатної забезпечити чіткість мелодичної лінії. Очевидною є робота і над створенням та утриманням звукової відстані між партіями обох рук. Написана витонченими звуковими барвами, п'єса є прикладом взаємозумовленості технічних і художніх виконавських завдань.

Назва п'єси "**Народне сказання**" досить точно розкриває жанрову приналежність твору, налаштовуючи на особливу манеру розповіді.

Moderato

The image shows a musical score for a piece titled "Народне сказання". The tempo is marked "Moderato". The score is written for piano and left hand. The right hand part is in the treble clef, and the left hand part is in the bass clef. The time signature is 3/4. The right hand part starts with a dynamic marking of *p* and the instruction *legatissimo*. The left hand part starts with a dynamic marking of *leg.* and the instruction *simile*. The score includes fingerings for the right hand: 5, 3, 1, 4-5, 2-3, 4, 5, 4-5, 2-3, 4, 2, 1. The score is divided into four measures by bar lines.

Хоральний склад першого розділу вимагає від виконавця опанування легато між акордами. Важливим є використання вірної аплікатури та відмінність характеру легато у верхніх голосах (реальний перехід попереднього звуку в наступний) та нижніх голосах, де легато є умовним (оскільки виконується першим пальцем) і забезпечується використанням педалі; насиченість легато верхніх голосів має начебто ретушувати загальне звучання. Цікавим є прийом зміни напрямку руху (зустрічний, протилежний), який можна підкреслити

забарвленими крайніми голосами, створюючи звукові арки. Пульсація половинними, а не четвертями (як іноді буває) підкреслить епічний характер твору.

Певні утруднення можуть виникнути при виконанні середнього епізоду першої частини твору, який потребує надзвичайно тихого

звучання та вимагає чутливості пальців й слухової уваги. А зміна розміру та

пришвидшення руху має органічно сполучитися з головною темою, яка його обрамляє. Середня частина твору потребує від виконавця виявлення творчої фантазії, ініціативи та оригінального мислення. В технологічному плані виконання речитативу передбачає оволодіння прийомом *rubato* та вміння використовувати неповну педаль для створення сонористичного ефекту при виконанні мотивів шістнадцятих в партії правої руки.

Багатий та різноманітний тематизм твору надає можливість опанувати важливими виконавськими прийомами, пізнати особливу манеру епічної розповіді, відчутти велич багатоголосного звучання.

Характерним для дитячих альбомів є жанр казочки, представлений в п'єсі "**Дідусева казка**". Яскраво виражений національний

колорит музичного тематизму викликає асоціації зі звучанням народних інструментів, що впродовж всього твору супроводжують мелодію. Акустичні властивості квінти та наслідування звучанню трембіти чи волинки передбачають фіксацію долоні у високій позиції, чіпкість кінцівок пальців (особливо при виконанні форшлагу), збереження відстані між крайніми звуками інтервалу, злегка рельєфно виділений нижній звук квінти. Особливого дотику (більш протяжного, глибокого) потребує витриманий залігований звук в басу,

звук в басу, який

Molto moderato

p

con Ped.

важливо утримувати пальцем до кінця тривалості.

У той час, як остінато квінт забезпечують безперервність розповіді, часом "підживлюючи" власне звучання синкопованими ритмами, мелодія, переходячи з двоголосного на одноголосне звучання, відтворює власне розповідь. Цікавим є використання композитором прийому повторювання, характерного для жанру казки. Власне вся казка побудована на невеличкому мотиві, який с фантастичною простотою багато разів "обігрується" різними способами – зміною супроводу, тональністю, динамікою. Зміна розміру додає відчуття

непередбачуваності (знов-таки показовим для казки), а вмiле використання агогiчних засобiв дозволить розставити смислові акценти в розповiдi. У творi немало темпових змiн. Саме темповi та динамiчні позначення стануть для учня найбільш очевидними орієнтирами в драматургiчному планi. Нескладна в технічному вiдношенні п'єса корисна для формування драматургiчного мислення, творчої фантазії, сконцентрованості.

Лаконiзмом музичних засобiв вирiзняється твір "**Схiдний мотив**". Безперервні квінти, вiтiюватий мотив, незвичний п'ятидольний розмір та тимчасове зростання гучності – ось майже весь арсенал виразових засобiв, а повторюванiсть визначає власне художню iдею п'єси.

Commodo (♩ + ♪ = 70)

Ped. * Ped. *

8

Ped. simile

Позначення *commodo* на початку твору наче запрошує бути природним та насолоджуватися відсутністю подій. Встановивши акустичну відстань в середині квінти та між партіями рук, виконавцеві залишається лише спостерігати за кружлянням основного мотиву, дозволяючи певного моменту (передостаннє проведення теми на *ff*) начебто наблизитися, збільшитися в об'ємі та знов згаснути, завмерти. Зменшення гучності з *p* до *pp*, що

відбувається впродовж семи тактів, потребує від виконавця не тільки слухової та тактильної чутливості та вправності, але й раціонального розрахунку фізичних властивостей інструменту. Для виконавця твір є прикладом того, як мінімальним арсеналом виразових засобів можливо створити колористичний образ, незворушний в своїй стриманій красі. У певному сенсі п'єса досить "доросла", бо розкриває "красу одноманітності", яку нерідко не під силу осмислити дитині. Робота над твором змусить до пошуку художніх смислів і, відповідно, виконавських засобів – інтонаційних відносно мелодії, тембральних відносно фактури, динамічних та агогічних відносно драматургії.

До найяскравіших фольклорно-жанрових зарисовок належить "**Веснянка**", що уособлює українські народні обряди та традиції. Перше проведення головної теми, інтонаційно близької народним веснянкам, в спокійному темпі додає п'єсі риси дійства, яке готується розпочатися. Варто посилити це вказаним в тексті уповільненням темпу і особливо важливо затриматися на ферматі перед початком *Allegro*, розтягуючи момент очікування.

Andante

rit. Allegro

Сполучення рухливого темпу та багатопланової фактури потребує від виконавця технічної вправності й умінь звукової диференціації. Важливим для виконання є уміня диференціювати звукові комплекси не тільки за гучністю або регістровими характеристиками, а також і за принципом solo – tutti, яке можна зіставити з ударами по струнах інструментів.

Певні технічні утруднення можуть виникнути і в зв'язку зі звучанням мотиву в партії лівої руки, особливо в тих фрагментах, де початок мотиву припадає на 4-й палець. Відомо, що сполучення 4-й-5-й пальці у переважній більшості є проблемними в технічних творах, що зумовлено будовою руки музиканта – природною слабкістю цих пальців.

f

Окрім технічних завдань важливим є відчуття темпоритму. Уміня зберігати чіткість синкопованого ритмічного рисунку, витримувати єдиний темп *Allegro*, впевнено повертаючись до основного

темпу після агогічних відхилень, відіграє у творі визначальну роль. Отже, робота над твором, наблизивши учня до етнічних джерел українців, надає широкі можливості технічного, художнього розвитку та сприяє розкріпаченню емоційної сфери.

Серед творів програмно-зображального характеру **"Дждерельце"** є прикладом взаємозумовленості технічних завдань та проблем звуковидобування. Це визначає способи роботи над твором. Відтворити зображально-колористичні ефекти неможливо без оволодіння фактурою твору, яка представляє собою безперерв-

The image displays two systems of musical notation for the piece "Dzderel'tse" by Frédéric Chopin. The first system is for piano, marked "Allegro moderato" with a tempo of 80 beats per minute. It features a treble clef with a melody and a bass clef with a piano accompaniment. The second system is for voice, marked "con Fed. sopra", and shows a vocal line in the treble clef. Both systems include dynamic markings like "p" and "f", and various time signatures such as 2/4, 3/4, and 2/2.

ний рух однакових тривалостей. Окрім регулювання тактильних відчуттів, важливим фактором для досягнення рівності звучання є слуховий контроль. Доцільно також вирішувати технічні проблеми, спираючись на слухові уявлення учня, активізуючи його образне мислення. Корисними будуть різноманітні метафори та порівняння з природними явищами, творами живопису. Це допоможе визначити характер дотиків та положення руки на клавіатурі.

На початковому етапі корисним буде опускати мелодичну лінію четвертних з метою вирівнювання фону. Надалі окрему увагу необхідно звернути на особливість артикуляції четвертних нот, інтонаційний зв'язок між ними, важливий для пластичного фразування мелодії. Певні утруднення для фразування спричиняє зміна розміру, до якого треба звикнути. Ефективним буде провчити фактуру, виходячи з різновидів напрямку руху рук – рух в одному напрямку, зустрічний рух, з перекладанням рук. Систематизація рухів прискорить подолання технічних проблем.

З точки зору дидактичних аспектів, п'єса "Джерельце" буде корисною для формування умінь артикуляції, розвитку тембрального та гармонічного слуху, вдосконалення навичок диференціації фактури, засвоєння різноманітних прийомів педалізації. Особливість роботи полягає у комплексному розкритті виразових засобів під час вирішення художніх завдань.

Сполучаючи непрості художні та технічні проблеми, вирішення яких потребує кропіткої роботи, п'єса має звучати легко, виразно та невимушено.

Втілюючи сучасне бачення поліфонічного жанру, **"Поліфонічна фантазія"** потребує певного рівня підготовленості виконавця. Непроста інтонаційна структура твору потребує

The image displays a musical score for piano, consisting of two systems of music. The first system is in 3/8 time and features a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The music is marked *sfpp* and *leggiere*. It includes several measures with notes and rests, and is annotated with fingering numbers: 1, 3, 1, 2. The second system continues the piece, marked *p*, and includes fingering numbers 4 and 5. The score is written for both the right and left hands, with the right hand playing the melody and the left hand providing harmonic support.

осмислення всіх тематичних компонентів та їх ролі в будові музичної форми, що допоможе виконавцю не загубитися в низці мотивів, які часом нагадують "уламки" головної теми. Незважаючи на двоголосся, фактура звучить досить насичено за рахунок постійного перетворення – зіткнення мотивів, різкої зміни напрямку руху, раптової зміни динаміки, паралельного руху подвоєними нотами тощо. Закладена в ламаних дисонансах головної теми напруга має зберігатися впродовж всього твору. Варто звернути увагу на такі позначки як *sub.p*, *leggero*, *con fuoco*, *molto cresc.*, що посилюють відчуття раптовості, примхливості. Насичена стрибками фактура потребує опанування прийому перенесення руки з випередженням, коли рука має опинитися в наступній позиції до початку звучання наступного мотиву чи фрази. Окремого опрацювання потребує робота над мотивами в октавному викладенні в плані артикуляції, яка в творі виступає важливим виразовим засобом, навіть елементом драматургії. Так, штрих стакато, пронизуючи весь тематизм, наприкінці досягає найвищого напруження та гостроти, перетворюючись на акценти в останній репліці. Загалом твір є своєрідним "вибухом енергії" і потребує від виконавця максимальної концентрації фізичних, психологічних та емоційних зусиль.

Сюїта **"Граю джаз"** є особливо популярною у фортепіанному репертуарі. Три контрастні за змістом п'єси в різних жанрових

The image displays two systems of musical notation for piano. The first system is marked *Molto moderato, rubato* and *p*. It consists of a treble and bass clef staff. The treble staff contains a melodic line with slurs and accents, while the bass staff provides harmonic accompaniment with chords and moving lines. The second system is marked *legato simile* and features a treble staff with triplets and accents, and a bass staff with chords and a steady accompaniment. The notation includes various musical symbols such as slurs, accents, and dynamic markings.

ракурсах представляють особливості джазового стилю. Характерні риси джазової імпровізації представляє **"Блюз"**.

Ремарка автора чітко вказує на головну властивість музики – сполучення емоційної стриманості й розкутості. Виступаючи важливою стильовою рисою, таке сполучення має стати орієнтиром в роботі над п'єсою. Прагнучи відтворити відчуття імпровізаційності, варто звернути увагу на інтонаційну структуру мелодії (альтерацію, півтонові інтонації, форшлаги) та особливо на синкоповану ритміку. Саме інтонаційне осмислення ритмічних варіантів теми відкриє шлях до виразного в стильовому відношенні звучання. Важливим є початок другого проведення головної теми (13-й такт), де неодмінно треба утримати темп, розуміючи, що пошкваллення руху відбувається за рахунок четвертних в супроводі. Уваги потребує висхідний мотив (18-й такт), який має виконуватися легко пластично, чітко потрапляючи в продовження мелодії. Вбираючи найхарактерніші мовні засоби блюзу, п'єса надає широкі можливості для вираження індивідуальності виконавця.

Цікаве поєднання романтичного жанру з джазовою стилістикою представляє друга п'єса сюти – **"Джаз-вальс"**.

The image shows a musical score for a piece titled "Molto moderato". The score is written for piano and bass. The tempo is marked "Molto moderato" and the dynamics are "mf". The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The score consists of two systems of music. The first system has four measures, and the second system has five measures. The piano part features a melodic line with various ornaments and phrasing, while the bass part provides a steady accompaniment. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

Відчуття ритму вальсу – трьохдольності та всупереч мелодії м'яко синкопованого акомпанементу складає основу стильного виконання твору. Необхідно також слідкувати за динамічним рівнем середнього плану, який не повинен перекривати мелодію, водночас виразно підкреслюючи альтеровані акорди.

Увага до деталей гармонічного розвитку теми надасть можливість підготувати кульмінаційне проведення, де від виконавця вимагається гарне володіння фактурою, вільна орієнтація на клавіатурі та повна емоційна розкутість. Важливо проявити власне розуміння та підкреслити особисте ставлення до музичного твору при виконанні останньої репліки твору. Робота над вишуканою музикою "Джаз-вальсу" сприятиме розвитку гармонічного слуху, формуванню витончених слухових образів.

Енергійним, веселим характером приваблює заключний твір сюїти "**Регтайм**". Уособлюючи всі жанрові риси регтайму, твір захоплює різноманітним ритміки, несподіваними динамічними контрастами, безперервністю варіювання основного тематичного матеріалу.

The image displays a musical score for piano accompaniment, organized into three systems. The first system begins with a piano (*p*) dynamic and includes a *secco* marking. The second system features a *cresc.* (crescendo) and a *mf* (mezzo-forte) dynamic. The third system concludes with a decrescendo marking. The score includes various rhythmic patterns, triplets, and slurs.

Певні проблеми при виконанні твору викликає партія лівої руки з типовим для регтайму акомпанементом. Для досягнення повної свободи бажано відпрацювати виконання великих стрибків між басом та акордом, доводячи рухи лівої руки до автоматизму. Це надасть можливість більше зосередитися на ритміці мелодичної лінії, динамічних та регістрових зіставленнях. Певні утруднення викликає поліритмія – синкоповані тріолі з паузою, а також несподівані акценти-синкопи; в зв'язку з цим необхідно чітко відчувати четверть як одиницю виміру часу. Для підкреслення контрастного звучання середнього розділу важливо досягнути вказаної автором динамічної градації звуку – *pp*, а також уникати застосування педалі. В динамічній репризі слід звернути увагу не тільки на посилення гучності, але й на збільшення густини фактури. Робота над п'єсою сприятиме розвитку емоційної сфери та артистизму.

Жанр програмного етюд, прикладом якого є "**Весняний дощик**", завжди більш приваблює виконавців порівняно з інструктивними етюдками. Саме зв'язок з певним образом сприяє винайденню потрібних прийомів, відволікає від фізіологічного напруження, переключаючи увагу виконавця на якість звуку, підпорядковуючи рухи образним уявленням. Темп *vivo* в сполученні з високим регістром та штрихом *non legato* потребує легкої та чіткої артикуляції, чіпкості та чутливості кінцівок пальців, фіксації руки в одному положенні впродовж однотипних фігурацій. Домінуючою в етюді є фігурація з ламаних інтервалів, для чіткого звучання якої важливо активізувати пальці на крайніх звуках.

Виконання фігурації іншого типу, що включає фрагменти хроматичної гами в лівій руці та дрібні ритмічні мотиви зі змінним напрямком в партії правої руки, потребує підібраності пальців, а також швидкої перестановки долоні – на виконання секунд, кругової фігури на другій долі та висхідного тетракорду. Також важливо зіставити зустрічні рухи двох рук на другій долі, на яку припадає фігура-коло:

Увага до сполучення партій правої та лівої руки не повинна обмежуватися координацією рухів. Важливо прагнути колористичного забарвлення ритмічних фігурацій, активізувавши тембральний слух учня.

Захоплення колористичними ефектами не має порушити стабільність метроритмічної пульсації, яка тільки іноді призупиня-

ється на соковитих клястерних співзвуччях. Необхідність вирішення технічних та тембрально-звукових завдань у процесі виконання зумовлює дидактичну цінність даного твору.

Надзвичайно віртуозна п'єса "**Метелики над квітами**" є ще одним прикладом звукової зарисовки. Наслідуючи руху крильців, метелика, головна ритмічна фігурація пронизує твір від початку до кінця. Дрібний розмір, дрібні тривалості, короткі мотиви, різкі короточасні зміни динаміки, дуже швидкий темп (*presto*) – все це потребує від виконавця надзвичайної уваги й швидкої реакції.

Presto

The musical score is written for piano in 4/8 time. It consists of two systems of music. The first system begins with a piano (*p*) dynamic and features a main rhythmic motif of eighth notes with slurs and accents. The second system includes a mezzo-forte (*mf*) dynamic and shows more complex rhythmic patterns with slurs and accents. The score includes various fingerings and articulation marks.

В технічному плані утруднення можуть виникнути у зв'язку з координацією рухів, а також необхідністю чіткої артикуляції, активності кінцівок пальців. Особливу увагу варто приділити розкріпаченню ігрового апарату в цілому, оскільки найменша напруга в будь-якій ділянці рук відіб'ється не тільки на технічних параметрах виконання, але й на якості тембрального звучання. Віртуозність, образність, колористичність твору стануть в нагоді для поповнення концертного репертуару та випробування сценічної витримки виконавця.

Особливою аурою вирізняється п'єса **"Мережева"**. Звукова палітра та "плетений" фактурний рисунок викликають асоціації з мистецтвом українських майстринь, а рівномірність безперервного руху відтворює особливу атмосферу зосередженості, зануреності у творчий процес. Неймовірно ніжна, прозора, рухлива фактура виступає одним з провідних засобів у створенні музичного образу. Важливо звернути увагу на ремарку *legatissimo simile*, що підкреслює мірність і нескінченність одноманітного руху.

The image shows a musical score for the piece "Merezhova". It consists of two systems of staves. The first system includes a piano part (left hand) and a right-hand part. The tempo is marked "Allegretto". The piano part starts with a dynamic marking of *mf* and later changes to *mp*. The right-hand part is marked with *legatissimo simile*. The second system continues the piano part with a *ped.* marking and the right-hand part with *legatissimo simile* and **ped. simile*. Fingering numbers (1-5) are visible in the right-hand part.

Важливим є усвідомлення змінного розміру, який вносить несподівані зміни в усталений рух – наче формуючи нові узори в загальній канві. В роботі над твором велику увагу слід приділяти педалізації, пояснюючи зумовленість глибини педалі артикуляцією, теситурою, тембральними та динамічними параметрами.

У дидактичному аспекті п'єса є корисною для розуміння

This image shows a snippet of a musical score, likely the piano part, starting at measure 40. The dynamic marking is *pp* (pianissimo). There is a *rit.* (ritardando) marking above the staff. The score shows a series of chords and single notes with a *ped.* (pedal) marking at the bottom.

принципів педалізації,
усвідомлення прийомів

«неповної» педалі. Основою роботи над прийомами педалізації має стати слуховий контроль та образно-звукові уявлення виконавця, позначена в тексті педаль є орієнтиром у творчих пошуках. Цікавим моментом такти 40-43, де звукові барви наче "розтікаються, змішуються" і застигають на одній педалі.

Неймовірно витончена в звуковому відношенні п'єса є корисною для розвитку тембрально-слухових уявлень та фортепіанних прийомів їх втілення.

Заклучна п'єса збірки "**Токата**" представляє один з найбільш віртуозних жанрів в інструментальній музиці.

Allegro molto

Типова для токати фактура, побудована на техніці *martellato*, оздоблена інтонаціями гуцульського фольклору. Натиск рівномірного руху вимагає надзвичайно чіткої артикуляції. Особливо важливим є своєчасне чергування пальців на клавіші одній клавіші, для чого необхідно визначити позицію обох рук та ступінь чіткості штриха. Неприпустимою є звукова нерівність шістнадцятих.

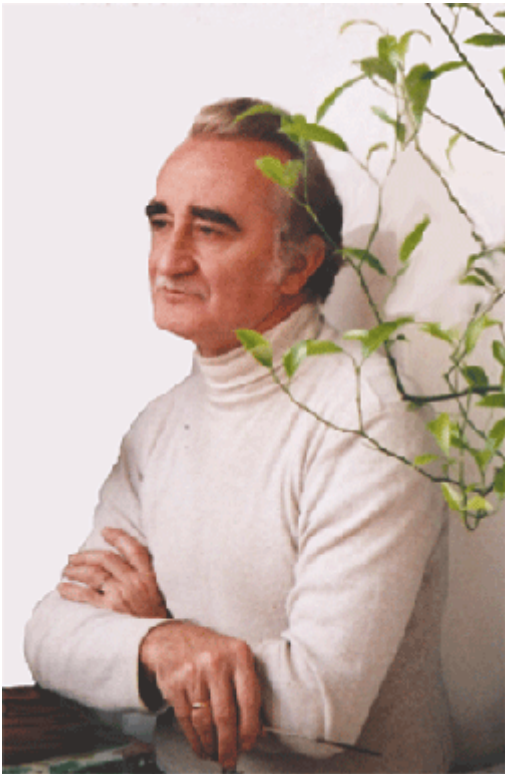
Акценти, що підкреслюють терпкість звучання малих секунд, слід виконувати різким рухом

пальців. Зміна акустичних властивостей фактури в середньому розділі твору (квінто-квартовий склад), переміщення сильної долі в партію лівої руки вимагає уваги виконавця, а також чіткого звукового образу, по'язаного з грою на відкритих струнах. Психологічної й емоційної концентрації та технічної спритності потребує момент кульмінації, де знов відбувається переміщення сильної долі (цього разу в партію лівої руки), а токатний мотив досягає найгучнішого рівня звучання. Поступове затухання головної теми, що потребує точного розрахунку звукових градацій, завершує твір, призупиняючись перед останньою реплікою-нагадуванням, зависає на основному тоні і... зриває квінти на *pp*. Цікава в змістовному аспекті, корисна для технічного розвитку, робота над твором сприятиме формуванню відчуття концертабельності в учня.

Представлений аналіз висвітлює лише окремі (з погляду автора найважливіші) аспекти осягнення та відтворення яскравих, неповторних п'єс циклу. Відкриваючи неосяжні горизонти духовного й професійного зростання, робота над творами "Мозаїки" дарує можливість долучитися до унікального дару своєрідного українського композитора Геннадія Саська.

ПРО ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ГЕННАДІЯ САСЬКА

Геннадій Михайлович Сасько народився 20 жовтня 1946 року в Донецьку. З відзнакою закінчив Донецьке музичне училище по класу фортепіано. В 1971 році закінчив Київську консерваторію по класу композиції під керівництвом Л. М. Колодуба. Після закінчення консерваторії працював завідувачем музичною частиною Київського театру російської драми імені Лесі Українки, диригентом ансамблю

Червонопрапорного Західного прикордонного округу (1972-1974 р.р.), завідувачем редакції видавництва "Музична Україна" (з 1974 р.). На сьогоднішній день Г. М. Сасько викладає в Київському інституті музики імені Р.М. Глієра, займається видавничою діяльністю на посаді директора музичного видавництва "Гроно".

Будучи автором значної кількості творів для різного складу виконавців, Г. Сасько працює в різних жанрах музичного мистецтва: *симфонічних* ("Слов'янська поема"; "Азь рехъ" – Симфонія для органа, магнітної плівки та синтезатора), *хорових* ("Дума про 33-й";

диптих для хору "Осінь"), *камерних* ("Камерна сюїта для віолончелі", "Соната для скрипки з фортепіано"). Особливо привертають увагу *фортепіанні* твори: цикл "Відгомін століть", Інвенції, "Граю джаз" та "Граю джаз - 2", фортепіанні обробки укр. нар. пісень в записах П. Тичини для дітей (в 2 та 4 руки), цикл дитячих п'єс "Мозаїка". Навіть окремі приклади творчих досягнень (*повний зміст творчого доробку можна знайти на сайті Національної спілки композиторів України*) Г. Саська свідчать про потужний творчий потенціал та самобутність композитора.

Видатною подією для композитора стало нагородження Премією В.С. Косенка за визначний внесок у розвиток музичної творчості для дітей та юнацтва (2002 р.). Сьогодні Заслужений діяч мистецтва України, Лауреат Мистецької премії "Київ" ім. Артемія Веделя, Член Національної Спілки композиторів України Геннадій Сасько своїм мистецтвом привертає увагу слухачів і виконавців, педагогів і учнів, дорослих і юних музикантів, здобуваючи всенародне визнання.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

1. *A tempo* – в попередньому / в зазначеному темпі
2. *Accel.* (*accelerando*)– прискорюючи
3. *Adagio* – дуже повільно
4. *Allegretto* – помірно, пожвавлено
5. *Allegro* – швидко
6. *Allegro molto* – дуже швидко
7. *Andante* – спокійно/ не поспішаючи
8. *Come prima* – як раніше
9. *Commodo* – зручно/ на середній швидкості
10. *cresc.* (*crescendo*) – поступово посилюючи гучність звуку
11. *Dolce* – ніжно
12. *Espressivo* – виразно
13. *Legatissimo* – дуже зв'язно
14. *Leggiero* – легко
15. *Marcato* – чітко / підкреслюючи
16. *m.s.* – виконувати лівою рукою
17. *Moderato* – помірно
18. *Molto* – дуже
19. *Mosso* – пожвавлено
20. *Non legato* – не зв'язно
21. *Piu mosso* – більш рухливо
22. *rosso a rosso* – поступово/ мало-помалу
23. *Presto* – дуже швидко
24. *Recitativo* – речитатив
25. *ritard.* (*ritardando*)– уповільнюючи рух
26. *Rubato* – довільне відхилення в ритмі (для виразності)
27. *Secco* – сухо
28. *senza Ped.* – без педалі
29. *Simile* – також
30. *Smorzando* – завмираючи/послаблюючи силу звуку
31. *Sopra* – зверху (при перехрещеному положенні рук)
32. *Sub.* (*subito*)– раптово, різко

33. Tempo primo – перший темп/ початковий темп
34. Tranquillo – спокійно
35. Vivo – живо

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булкін А. Фортеп'яний Детський альбом як новий феномен композиторського творчествa XIX – XX ст. // Київське музикознавство: зб. ст. – Вип. 13: Культурологія та мистецтвознавство – К.: НМАУ ім. П.І.Чайковського, КДВМУ ім. Р.М.Глієра, 2004. – С. 192 –201.
2. Тимошук О. З історії розвитку дитячої фортеп'яної музики” / О. Тимошук // Культура і сучасність : Альманах ДАКККіМ : [збірник наукових праць / ред. колегія В. А. Бітаєв, Л. О. Аза, В. Г. Антонюк, А. П. Лашенко та ін.]. – К., 2006. – №2. – С. 138-145.
3. Муха А. І. Композитори України та української діаспори: Довідник . – К. : Муз. Україна, 2004 . – 352 с.
4. Муха А. І. Спілка композиторів України. Довідник / співупор. В. Полевой і Н. Сидоренко. – Київ: Муз. Україна, 1973. – 346 с.
5. Макогон С. І. Фортеп'яний цикл Геннадія Саська "Мозаїка" (спроба стилістичного аналізу в контексті проблем піаністичного виховання) [Електронний ресурс] / Світлана Іванівна Макогон . – Режим доступу до ресурсу: <http://composersukraine.org>
6. Сасько Г. "Мозаїка", збірник фортеп'яних п'єс (видання друге). – Київ: "Музична Україна", 1986
7. Кулькова В. Г. Сасько – лауреат Премії ім.. В.С. Косенка / Газета "Хрещатик" №178 (2199) від 27 листопада 2002р.
8. Конькова Г. Витончені барви невичерпної палітри (Нотатки з нагоди 60-ти річчя Геннадія Саська) / Газета "Культура і життя" №19 (4227) від 9 травня 2007р
9. Електронний ресурс: <http://composersukraine.org>
10. Електронний ресурс: <http://klimkin-notes.ru>
11. Електронний ресурс: <http://kreschatic.kiev.ua/>

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Щербініна Ольга Миколаївна

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРТЕПІАННОЇ МУЗИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ
Г. САСЬКО "МОЗАЇКА"**

Методичні рекомендації

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – Н. О. Приходько

Видання друкується за авторським редагуванням.

Підписано до друку
Гарнітура ComputerModern
Замовлення №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 2,09
Обл.-вид. арк. 1,0

Папір офсетний
Тираж 30 пр.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.

м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3-А
(04631) 7-19-72

E-mail: vidavn_ndu@ukr.net

www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.